

Mauersberg, Stanisław

"Studia z dziejów oświaty i kultury umysłowej w Polsce XVIII-XX w. Księga ofiarowana Janowi Hulewiczowi", pod red. R. Dutkovej, J. Dybca, L. Hajdukiewicza, Wrocław [etc.] 1977 : [recenzja]

Rozprawy z Dziejów Oświaty 21, 281-282

1978

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STUDIA Z DZIEJÓW OŚWIATY I KULTURY UMYSŁOWEJ W POLSCE XVIII—XX W. Księga ofiarowana Janowi Hulewiczowi. Pod redakcją R. Dutkovej, J. Dybca i L. Hajdukiewicza. Ossolineum, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1977, ss. 327.

Księga ma charakter jubileuszowy. Powstała dla uczczenia siedemdziesiątej rocznicy urodzin i blisko pięćdziesięciolecia pracy naukowo-badawczej profesora dra Jana Hulewicza. Dorobek naukowy prof. Hulewicza jest bogaty i doniosły. Bibliografia jego prac zamieszczona w omawianej publikacji zawiera 281 pozycji ogłoszonych w latach 1929—1975, nie licząc prac redakcyjnych.

Dzieła prof. Hulewicza stanowią cenny wkład do historii polskiej oświaty i kultury w czasach Oświecenia, w wieku XIX i XX. Na podstawie wykazu jego prac można stwierdzić istnienie obok nurtu działalności naukowo-badawczej również żywego nurtu zainteresowań aktualnym życiem szkoły, prądami i tendencjami wychowawczymi epoki, w której żyje i tworzy. Publicystyka prof. Hulewicza z okresu międzywojennego służyła demokratyzacji oświaty i obronie postępowego nauczycielstwa.

Publikacja zawiera 22 rozprawy, artykuły i szkice, pióra znanych historyków kultury i wychowania, zgrupowane w pięciu częściach: 1. Z dziejów szkolnictwa i kultury umysłowej, 2. Szkice z przeszłości szkolnictwa i nauki XIX i XX w., 3. Sylwetki polskich działaczy oświatowych i pedagogicznych XIX i XX w., 4. Studia Polaków za granicą w XIX w., 5. Dwie karty z historii polskiego ruchu wydawniczego. Rozstrzelenie problematyki, charakterystyczne zresztą dla wydawnictw jubileuszowych, jest w tym przypadku dobrze uzasadnione szerokimi zainteresowaniami badawczo-naukowymi Jubilata, uwydatnionymi wyraźnie w bibliografii Jego dzieł.

Różnorodność tematyczna książki niezmiernie utrudnia napisanie rzeczowej recenzji, ograniczę się więc do zarejestrowania zawartości tej bogatej publikacji.

Część pierwszą otwiera studium Mieczysława Klimowicza o człowieku

polskiego Oświecenia, gdzie autor dokonuje przewartościowania dotychczasowych poglądów na stosunek człowieka Oświecenia do społeczeństwa, przyrody i historii. Jan Trzynadłowski pisze o kształtowaniu się powieści nowożytnej w literaturze polskiej XVIII i XIX w. Stanisław Salmonowicz przedstawia doniosły wkład elity intelektualnej Torunia do kultury Oświecenia w Polsce, a Helena Madurowicz-Urbańska prezentuje Feliksa Łoyko, publicystę „Monitora”, i jego program rozwoju demograficznego, intensyfikacji rolnictwa i industrializacji kraju w latach sześćdziesiątych XVIII wieku. Tadeusz Słowikowski snuje rozważania o nauczaniu historii na ziemiach polskich w pierwszej połowie XIX w., zastanawiając się, czy wystąpił wówczas postęp, czy też regres w tej dziedzinie w stosunku do czasów Komisji Edukacji Narodowej. Kamilla Mrozowska referuje interesującą i niezwykle żywą dyskusję nad statutem wewnętrznym Uniwersytetu Wileńskiego w latach 1806—1808, otwierających świetny rozwój tej uczelni. Ludwik Piechnik daje zarys z górą 20-letnich dziejów jezuickiego Collegium Nobilium w Wilnie (1752—1775), a Czesław Majorek ukazuje nie znaną dotąd szerzej działalność Jana Franciszka Hoffmanna, rzecznika germanizacji szkolnictwa w zaborze austriackim w dobie józefińskiej.

W części drugiej Henryk Barycz zajmuje się początkami polonistyki krakowskiej Almae Matris, ze szczególnym uwzględnieniem roli Michała Wiszniewskiego i Antoniego Małeckiego. Leszek Hajdukiewicz kreśli genezę i początki Szkoły Nauk Politycznych w Krakowie, założonej w 1911 r. Tadeusz Nowacki ocenia dorobek pierwszego okresu działalności (do powstania listopadowego) Instytutu Agronomicznego w Marymoncie. Janina Bieniarzówna pisze o kształceniu kadry technicznej dla przemysłu

XIX-wiecznego w Galicji i Królestwie Polskim, a Stanisław Konarski omawia pierwsze trudne miesiące działalności szkół Warszawy prawobrzeżnej po wyzwoleniu Pragi w 1944 r.

W części trzeciej znajdujemy szkic Wincentego Danka, przypominający mało znane pisma J. I. Kraszewskiego poświęcone szkole i wychowaniu. Zmarły niedawno rektor UJ Mieczysław Karaś przedstawił nader interesujące prace polonistyczne Bronisława Trentowskiego. Renata Dudkowa prezentuje niepospolitą postać nauczyciela Michała Maciejewskiego, dyrektora szkoły pijarskiej w Winnicy w początkach XIX w. Wiesław Bieńkowski ukazuje wkład kilku działaczy socjalistycznych do pracy kulturalno-oświatowej w Galicji na przełomie XIX i XX w., a Ryszard Wroczyński — dorobek Mariana Falskiego w dziedzinie badań nad historią oświaty polskiej XX w.

Część czwarta zawiera dwie prace: studium Stanisława Brzozowskiego o Polakach pobierających nauki w szkole rolniczej Albrechta Daniela Thaera w Moeglin w początkach XIX w. oraz artykuł Juliana Dybca o historycznym

kształtowaniu się wiedzy Polaków o duńskich uniwersytetach ludowych.

W części piątej znajdują się również dwie prace: Zbigniew Jabłoński pisze o wydawnictwach ciągłych, seriach wydawniczych i edycjach źródłowych Towarzystwa Naukowego Krakowskiego w XIX w., a Wiktor Weintraub kreśli dawniejszy i współczesny profil serii „Biblioteka Narodowa”, w której obowiązki redaktora serii I i II pełni od 1946 r. prof. J. Hulewicz.

Publikację zamyka wspomniana już bibliografia prac prof. Jana Hulewicza, sporządzona przez Halinę Zaleską.

Zasygnalizowana tu zawartość *Studiów z dziejów oświaty i kultury umysłowej...* wskazuje, iż jest to publikacja cenna i potrzebna. Każdy historyk oświaty i wychowania, a zapewne także każdy nauczyciel i pedagog interesujący się historyczną genezą współczesnego szkolnictwa i myśli pedagogicznej z przyjemnością sięgnie do tej książki, bo na pewno znajdzie w niej coś szczególnie sobie bliskiego i interesującego.

Stanisław Mauersberg

